

Ve volebním programu Labour Party bylo však v popředí také napravení škod, které tímto způsobem anglickému obchodu vzešly. Henderson pokoušel se sic nejprve dosáhnouti od Rusů aspoň jisté prozatímní úpravy hlavních obtíží, nežli budou diplomatické styky formálně obnoveny. Poněvadž však složitost problémů vyžádá si delší doby, přistoupil na ruský požadavek, aby nejprve byli vyměněni vyslanci a pak teprve došlo k meritornímu jednání. Nárys smlouvy z roku 1924 bude snad užitečným podkladem jednání, ale beze změny přijat býti nemůže. V dolní sněmovně byl *postup vlády hladce schválen*, proti celkem mírné oposici konservativců. Protivládní tendence jsou u obou odpůřících skupin valně tlumeny tou skutečností, že vláda Mac Donaldova získala si znamenité popularity jak Snowdenovým úspěchem v Haagu, tak Mac Donaldovým v Americe. Nebylo by radno nutiti ji nyní k rozpuštění sněmovny a novým volbám. Liberálové i konservativci vyčkají raději, až se dělnická vláda v úřadě opotřebuje, až se ukáží meze jejich možností, zejména meze jejího úspěchu v zápase s nezaměstnaností. Opatření, která dosud vypracoval v tomto směru ministr Thomas, nesetkala se s valnou důvěrou ani u řadách oposičních, ani u radikálního křídla jeho vlastní strany.

Značně starosti působí anglické vládě také otázky koloniální, zejména egyptská a indická. Egyptu byla nabídnuta nová přátelská smlouva v náhradu za dosavadní protekční poměr, udržovaný provisorně z nedostatku dohody o některých nezbytných výhradách, které Anglie činí k egyptské nezávislosti, ale dosud není jisto, zda *egyptští nacionalisté*, zcela ovládaající myslí politické veřejnosti domácí nepřivedou i tento pokus k neslavnému konci. Ministerský předseda *Mahmud paša*, s diktatorskou pravomocí, který svým moudrým oportunistem dosáhl krajních koncesí, byl nucen odstoupiti a teprve výsledek nových voleb, které připravuje také umírněný politik *Adly paša* ukáže, zda bude možno egyptskou otázku konečně definitivně upravití. Vnějšími rozměry ještě mohutnější je ovšem *problém indický*. Zde blíží se desetiletá lhůta, která byla ponechána pro vyzkoušení poloautonomního režimu, povoleného Indii po válce. Loni prováděla zde obsáhlou expertisu parlamentní *komise Simonsova*, jejíž referát očekává se v nejbližších týdnech. Indie má slíbenou úplnou autonomii ve smyslu statutu dominiálního a nynější místokrál *lord Irwin* tento slib znovu v posledním projevu opakoval. Indické strany budou také přibrány k posudku Simonovy zprávy dříve, než britský parlament rozhodne. I proti těmto reformám ohlašuje se arci již konservativní oposice, ale není obav, že by Mac Donaldova vláda dopustila se zde nějakých unáhleností.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

ING. FRANTIŠEK MUNK: NOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ. Studie o hospodářské revoluci XX. století. S předmluvou Doc. Dr. Václava Verunáče. Politická knihovna, řada I., kniha XIX. Vydalo nakladatelství »Orbis« v Praze 1929. Stran 113 za Kč 15.—.

Největší překážkou poznání je *setrvačnost lidského myšlení*, praví autor hned na počátku své zajímavé práce. Tím možno si vysvětliti, že žijeme stále pod dojmem ideologií, které vplynuly z odlišných poměrů, zejména hospodářských. *Dnešní svět je dynamický*, je to společnost v pohybu, proti níž se dřívější stav zdá strnulým, nehybným. Tato dynamičnost je nejnápadnějším příznakem našeho údobí právě v hospodářství a celá hospodářská politika je v jejím znamení. Geo-hospodářsky žijeme jaksi na periferii průmyslového světa. Neudáváme taktu v souhře moderního hospodářství, nýbrž přijímáme pasivně popudy a přizpůsobujeme je svým potřebám, ačkoliv měli bychom si jasně uvědomiti, že *musíme sledovat tendence světového hospodářství mnohem pozorněji než jiné státy, poněvadž od nich závisí v mnohých směrech naše budoucnost jako národa a jako státu*; neboť jme těsně zapjati do světové hospodářské pospolitosti.

Poválečné hospodářství je podle Ing. Munka prvním pokusem o *integrální uplatnění vědeckých poznatků a vědeckých method ve výrobě a distribuci statků*. Byla-li prvá průmyslová revoluce zahájena zavedením vědy do oblasti strojů, charakterisuje druhou průmyslovou revoluci *uvedení vědy do vztahu*

mezi člověkem a strojem a do vzájemných vztahů mezi lidmi. Jejím výrazem je jednak důsledná racionalisace procesů výrobních, jednak vědecká organisace práce jako souhrn a souhra těchto procesů a pozornost, která se nově věnuje »lidskému elementu ve výrobě«, totiž pracujícímu člověku. Nové hospodářské období je charakterisováno nejen hromadnou výrobou, nýbrž také zevšeobecněním, universalisací průmyslové výroby vůbec. Teprve o dnešním hospodářství lze říci, že je »tekuté«, dynamické a revoluční. Průmysl se karteluje a postup mezinárodní kartelisace je z nejpozoruhodnějších úkazů nové hospodářské organisace. Jedinou obranou proti zneužívání bude asi na dlouho ještě povinná *publicita*, která umožní veřejnou kontrolu kartelů; data o produkci i distribuci nutno zveřejnit v míře mnohem vyšší než dosud.

Jak patrně, je první známkou průmyslové evoluce její vědecký podklad, druhou racionalisace; tedy hospodářství založené na vědě místo na tradici, na plánu místo na náhodě. Na místo konkurence nastupuje kooperace čili spolupráce, jejíž potřeba je tak naléhavá, odpovídá natolik celému rázu doby, její struktuře technické a ekonomické, že se nedá zadržovati ani tradicí ani osobními zájmy ani hranicemi. »Konečný úspěch Společnosti národů záleží na tom, do jaké míry stane se tvůrcem a instrumentem mezinárodní hospodářské spolupráce« (str. 54). Soukromé zájmy musí být vyváženy zájmy veřejnými, proti zájmům jednotlivých států nutno postavit zájmy mezinárodní, vedle organisace politické je třeba vytvořit organisaci hospodářskou. Hnutí toto je na postupu a nesporně dříve nebo později povede ke konkrétním výsledkům. Pak vystane vedle jednoty *soukromého* světového hospodářství též jednota veřejného světového hospodářství, *světové kooperace nejen v zájmu soukromém, ale i v zájmu veřejném.*

Vedle průmyslu je zrevolucionován i obchod; vedle nové techniky výroby vyvíjí se také *nová technika prodeje*. Reklama stává se tvůrčí složkou národního a světového hospodářství, reklama konkurenční je vůbec zatlačována reklamou konstruktivní; bez reklamy je dynamické hospodářství nepředstavitelné. Racionalisace vítězí i v obchodu a drobný obchod může v tomto nerovném boji obstát toliko *kooperací*. Vedle organisace obchodu soukromého vyrůstá stále hustší síť organisace *družstevní*. Měřítkem obchodního hodnocení stává se sociální účelnost. Všechny projevy o samospasitelnosti t. zv. svobodného obchodu nejsou podle autora než vzpomínky na poměry, existující v minulosti, zanikající ozvěna hlasů dávno zmizelých generací.

»Soukromohospodářský řád soutěžního kapitalismu patří minulosti. Dnešek jest charakterisován směsí prvků soukromohospodářských a veřejnohospodářských, v níž sice dosud soukromé výrobní hospodářství převládá, avšak mění se rychle ve své podstatě a přibližuje se stále více typu veřejnohospodářskému« (str. 94). »Neomezené a nekontrolované soukromé podnikání znamená veřejné nebezpečí« (str. 97). Ústřední problém moderního hospodářství stává se v první řadě *otázkou správy*. Hospodářský řád, založený na soukromém zisku, osvědčil se — čistě hospodářsky — tam, kde bylo třeba průkopnické práce, totiž za poměrů, vyžadujících mimořádné dávky podnikavosti a slibu zvláštních odměn za mimořádná rizika. Všude jinde je element hry, rizika a soutěže zatlačován stále silněji; na jeho místo nastupuje prvek koncentrace, kooperace a plánování. Průmysl a obchod poháněný ziskem nahrazujeme výrobou a distribucí, organisovanou za účelem nejhospodárnějšího ukojení lidských potřeb. Řád volné soutěže, či správněji *tak zvané volné soutěže* byl řádem boje; čím méně však věříme v účinnost konkurenčního boje a motivu zisku, tím výše musíme stavět motiv veřejné služby. Vždyť celý vývoj civilisace znamená postupné nahrazování boje a soutěže kooperací a službou. V životě hospodářském směřuje k lidštějšímu vztahu mezi lidmi, k zmírnění a postupnému odstranění poměru ovládajícího a ovládaného, k řádu rozumu, spolupráce a služby.

A závěr? Hospodářská demokracie není podle Ing. Munka jen postulát, nýbrž současně charakteristická tendence moderního hospodářství v tom smyslu, že hospodářství je na přechodu od autokracie ke kooperaci. »Budoucnost nepatří bezohlednému „dělání peněz“, nýbrž slušnému ohledu na zájmy ostatních. Typem obchodníka budoucnosti není bursovní spekulant, nýbrž organisátor širokého

rozhledu, technického školení a sociálního porozumění. To je nový člověk, po kterém doba volá. Pravda, odpovědnost a čestnost musí se stát pilíři moderního hospodářského řádu... *Hospodářský řád nejsou jen stroje a burzy, nýbrž také mravní pohnutí a cítění jednáčích lidí*... Humanisace hospodářství je úhelným problémem dvacátého století... Cesta k budoucnosti vede uprostřed mezi visionářským idealismem a přízemní praktičností« (str. 112—113).

Nepochybuji o tom, že nabádavá knížka Munkova bude hojně čtena a vzbudí značný ohlas u všech, kdož usilují o doplnění demokracie politické nezbytnou demokracií hospodářskou. Škoda jen, že nebylo v ní blíže přihlédnuto k družstevnímu hnutí, které přece usiluje již od svého vzniku uskutečnit ideály, o nichž se tu jedná a jež jsou jeho nejnvtřnější podstatou. *A. Klimt.*

PROF. DR. V. TOTOMIANZ: KONSUMENTENORGANISATION. Theorie, Geschichte und Praxis der Konsumgenossenschaften. Dritte verbesserte und vermehrte Auflage. Verlag von Struppe & Winckler, Berlin 1929. Stran 328 za RM 15.—.

Ruský emigrant prof. Dr. Vahan Totomianc, dnes docent na vysoké obchodní škole v Berlíně, má za sebou úctyhodnou literární činnost týkající se téměř výhradně historie družstevního hnutí, a to jak pokud jde o jeho ideové kořeny tak i pokud jde o dnešní jeho formovou rozmanitost a problémovou složitost. Sleduje pozorně, co se v družstevnictví děje, neujde mu žádná vážnější úvaha v družstevních časopisech ani samostatná publikace, jak i přítomné dílo jest toho pěkným svědectvím. Hlavní pozornost věnuje v něm historii a dnešnímu stavu spotřebních družstev v evropských zemích a ve Spojených státech severoamerických (str. 91—274), podrobně líčí vznik a vývoj Mezinárodního družstevního svazu s jeho významnými mezinárodními kongresy (str. 275—298), úvodem však předesílá kapitoly o významu spotřeby, o základech a teorii spotřebního družstva, o jeho politické a třídní neutralitě, o různých jeho typech, o ligách spotřebitelských (str. 1—90) a v závěru řeší otázku moci a mezi spotřebitelské organizace a její budoucnosti (str. 299—328). Připojeny jsou tabulky: mezinárodní statistika spotřebitelského družstevnictví za rok 1926, mezinárodní statistika obrátu velkonákupních společností v r. 1927 a statistika dvaceti největších spotřebních družstev z téhož roku, s grafickým znázorněním počtu členstva spotřebních družstev v různých zemích, jeho percentuelního poměru k celkovému počtu obyvatelstva a obrátů velkonákupních společností v letech 1926—1927.

Jaký význam má spotřeba a její organizace pro nauku o národním hospodářství a pro sociální politiku? Již Adam Smith prohlásil, že účelem každé výroby je spotřeba a že zájem výrobců přichází v úvahu pouze potud, pokud toho vyžaduje zájem spotřebitelů. Podle F. Baštiata zákony spotřeby podporují a usměrňují výrobu majíce svou mravní úroveň. Ve spotřebě sbíhají se vlákna, která spojují všechny třídy, národy a rasy, v ní se ztělesňuje princip sbratření všech lidí. Lidstvo bude dokonalejší, povznesou-li se mravně spotřebitelé a nikoli snad výrobci. Také Ruskin napsal, že konečným cílem politické ekonomie jest dosažení zušlechtně spotřeby a její zmnožení. Přes tyto i jiné významné hlasy o základní důležitosti spotřeby stojí podle Totomiance všechny národohospodářské školy, marxismus nevyjímajíc, na stanovisku výrobce: liberální na stanovisku podnikatele, marxistická na stanovisku dělníků, jiné pak hledají střední cestu mezi oběma těmito zájmy. Bez bližšího povšimnutí nechává se skutečnost, že právě konsumující masa jest činitelem, který umožňuje vznik kapitálu a zisku. Spotřební družstvo poskytuje novou látku nauce o národním hospodářství, vývoj pak těchto sdružení tvoří i pevnou oporu sociálně-politické a sociologické teorie solidarity, která — jako protiva marxistické nauky o třídním boji — byla zdůrazněna Léonem Bourgeoisem a hrabětem P. Kropotkinem. Spotřební družstvo jest vybudováno na altruistických prvcích asociace v protivě k trustům a odborovým organizacím, které vycházejí od egoistického cítění svých členů. Díky známé okolnosti, že družstvo, především ovšem družstvo spotřební, přijímá za členy příslušníky všech stavů a názorů, stává se znamenitou školou trpělivosti a snášenlivosti i pospolitého vedení složitých hospodářských záležitostí.